

המיומנויות המנטליות הדרושות לתלמידי ותלמידות מסלולי המצוינות המדעיים טכנולוגיים בחטיבת הביניים ובתיכון

רוני גז לנגרמן, נועה אלבלדה
תוכנית בית ספר סגול, אוניברסיטת רייכמן

פיתוח יכולות מנטליות מקבל מקום משמעותי יותר ויותר במסלולי מצוינות שונים וגם בתי הספר מבינים שעל מנת להרחיב את הבחירה, ההתמדה וההצלחה במסלולי המצוינות, בימים כתיקונם ועל אחת כמה וכמה בעקבות הקורונה והמלחמה, יש להקנות לתלמידים מיומנויות מנטליות ולנסוך במורים ובתלמידים אמונה במסוגלות ונכונות להשקיע ולהתאמץ.

ביקשנו לבדוק אלו מיומנויות מנטליות חיוניות להצלחה במסלולי המצוינות בחטיבת הביניים ובתיכון, האם יש הבדלים בצרכים של תלמידים מהמרכז ומהפרפריה, יהודים וערבים, בנים ובנות והאם יש שינוי בעקבות מגפת הקורונה, המלחמה המתמשכת ומהפכת הבינה המלאכותית. בנוסף, ביקשנו לבחון איך וכיצד ניתן ליישם תוכניות להקניית מיומנויות מנטליות בבתי הספר.

על מנת לענות על שאלות אלו, פנינו אל תוכנית בית ספר סגול כדי שיבצעו מחקר הכולל סקירת ספרות מקיפה וראיונות עומק עם מנהלים, מורים ותלמידים.

מצאים עיקריים

1. תלמידי המצוינות זקוקים במיוחד למיומנויות הבאות: מודעות עצמית וויסות רגשי, יכולות קשב וריכוז, חשיבה ביקורתית ויצירתית, תקשורת בינאישית ועבודת צוות, ניהול זמן ויכולות ארגון, התמודדות עם לחץ וחוסן נפשי, תבנית חשיבה מתפתחת ומיומנויות למידה עצמאית.
2. תלמידים מצוינים בכל המגזרים חווים קשיים דומים לשאר התלמידים ביכולות קשב וריכוז וביכולות הביטוי שלהם, ככל הנראה כתוצאה מחשיפה מרובה לרשתות החברתיות. להבדיל מבני גילם וממאפייני גיל ההתבגרות הקלאסיים, תלמידי ותלמידות המצוינות מתוכננים ומחושבים, בעלי תמונת עתיד ברורה ומתפקדים לעיתים קרובות באופן יותר "רבוטי" ופחות רגשי מבני גילם.
3. בעוד שבכיתות המצוינות במרכז הארץ לומדים תלמידים בעלי יכולות קוגניטיביות גבוהות, בפריפריה הכיתות הטרוגניות, כך שלצד תלמידים בעלי יכולות גבוהות, לומדים תלמידים, שהם והוריהם, מונעים מרצון להשתפר ולהצטיין ולא דווקא מיכולות קוגניטיביות גבוהות.
4. צוותי החינוך מדווחים על הבדלים בין תלמידות ותלמידים בכיתות המצוינות. בעוד שהבנים נוטים להראות כישורי חשיבה גבוהים ולהתבלט, הבנות מדגימות התמדה ונחישות ומתבטאות פחות.
5. הלחץ שנוצר עקב מגפת הקורונה ומלחמת חרבות ברזל משפיע על היכולת החברתית והרגשית של תלמידים ויכול להוביל לירידה בהישגים הלימודיים.
6. השימוש בבינה המלאכותית, כמו שאר הפעילויות במרחב הדיגיטלי, מייצר תחושה של בידוד ומצמצם אינטראקציות חברתיות, ולכן יש חשיבות הולכת וגוברת להקניית כישורים בינאישיים וחברתיים.
7. חלק ממורי ומורות המתמטיקה והמדעים מעוניינים לקבל הכשרה בתחומים מנטליים, אך חוששים שלא יצליחו ליישם את הכלים בשל לחץ להספיק חומר לימודי. לטענתם, הצוות הייעוצי הוא זה שצריך לספק מענה, אך הם מבינים שזהו מענה חלקי ושיש צורך בשילוב הוראה מנטלית בתוך השיעורים. במקביל, מרבית המורים והמורות, המלמדים בכיתות מצוינות את המקצועות רבי המלל, כמו גם המחנכות, הביעו תמיכה נלהבת, רצון ומוטיבציה ללמוד את התכנים של המיומנויות המנטליות ולהעביר אותם לתלמידים בשיעוריהם.
8. תוכניות של למידה רגשית-חברתית צריכות להיות משולבות באופן אורגני בשיעורים הרגילים ולהתבטא בפדגוגיות של המורים המקצועיים, ולא רק כתוכניות תוספתיות נפרדות. בנוסף, על תוכניות ההכשרה להקנות למורים גם את הידע התאורטי-מחקרי וגם כלים יישומיים.
9. חשוב ליצור מערכות תמיכה אישיות לתלמידי מצוינות שיכללו תוכניות מנטורינג עם מורים, בוגרים או מומחים מהתעשייה.